wôrsuwat wilja tõotawad. Üksildusetunne tumeneb, läbikäimine asunikkude wahel suureneb, sidemed asunduste ja kodumaa wahel kõwenewad. Asunikud hakkawad ikka rohkem kodumaa sündmusi silmas pidama ja needsamad aated, mis „Läänemere koidukaldal“ taaralaste taimi elustawad, waimustawad ka nende wõõrsil wiibiwaid wôsusid.

Kodumaa-tundmus on rahwuslisele iseteadwusele aluseks. Wiimase sügawust wõime just esimese kõwadusega mõõta. Arusaadaw, et ühe isiku juures, nõndasama ka terwe kogu juures nende wäljaharimisega käsikäes kodumaa-tundmus seda rohkem rahwusliseks iseteadwuseks wälja kujunemas on, mida rohkem ka kõik kõrwaltingimised siin juures kaasa aitawad.

Muljed, mis lapsepõlwes inimesesse surutud, on sügawad. Loodus, inimesed ja terwe ümbrus, kus noor inimene wõrsunud, jääwad ka tema pärastises elus kalliste mälestuste aineks. Arusaadaw, et inimene just selle ajajärguga oma elust tundmusliselt weel hilisemaski eas ühendatud on, ka siis, kui tema hingeline olemine juba enam môistuse peal põhjeneb. Ja see tõukejõuline ühendus suudab inimesi kõige oma wastu sooja hoida ka siis, kui nemad oma kodusest ümbrusest wälja on kistud.

Soe on nende süda kodumaa wastu. Silm tuld täis, kui jutt wiimase peale kaldub. Muidugi on igaühele nendest kodumaa isemoodi armas; igaühel põhjeneb kodumaa-tundmus isesuguste mälestuste peal. Üks lööb lõkkele kodu põhjamaa loodust meele tuletades, teine omakseid mälestades, kolmas kodukohta tema kaskede ja kuuskedega mõttes mõlgutades, neljas — „saaksin ma ometigi oma wiimast pôrmu kodumaa mulda paigutada“. Wiimaseid waimustawad mitmesugused jooned Eesti rahwa iseseiswusest ja tema kõwadusest.

Siin rõõm ja naer, kätepigistus, seal nutt — pisarad, mis kodumaa-tundmus sünnitanud.

Nii elawat kodumaa-tundmust, kui wäljarändajate juures, ei wõi meie wõõrsil sündinud asunikkude juures mitte enam tähele panna. See ei tähenda aga kaugeltki mitte weel seda, et neil arwed kodumaaga lõpetatud oleksid. Kui tähele wõime panna, et tundmusline kodumaa-môtteline ülistus nende juures nõrkeb, mis wäga arusaadaw, siis omandab aga just nooremate juures seesama ülistus enesele rohkem môistuslise kuju. Tema wõrsub wälja rahwusliseks iseteadwuseks. Tõuseb huwitus kodumaa kui rahwuslise üksuse wastu. Sellega seotult hakkawad ka kodumaa kultuurilised püüded ja ettewõtted, kui rahwuslise elu iseseiswad eneseawaldused, asunikkude silmade ette kerkima. Igasugused kodumaa kultuuritooted leiawad nende juures ikka rohkem ja rohkem wastuwõtmist, sest asunikud tunnewad nendega mitte

Eesti asundused ja asupaigad Wenemaal, 1918, lk. 12